

Позняк О.В.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Інститут демографії та соціальних
досліджень ім. М.В. Птухи НАН України
м. Київ, Україна

МІГРАЦІЙНІ ДИВІДЕНДИ: ДОСВІД ДОСЛІДЖЕНЬ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

В науковій літературі з питань міграцій населення поняття «дивіденд» зазвичай згадується в значенні вигоди індивіда (мігранта) від здійснення міграції [1]. По відношенню до держав дослідниками частіше розглядається явище імміграційного дивіденду або дивіденду від імміграції. Термін набув поширення після публікації в 2015 році статті історика та політичного спічрайтера Теда Відмера (Ted Widmer) [2]. Він запропонував розглядати «дивіденд імміграції» як широкий спектр переваг, які можуть отримати держави, які вітають, а не обмежують новоприбулих.

Імміграційний дивіденд може компенсувати відсутність демографічного дивіденду. У країнах з високим рівнем доходу низька народжуваність і збільшення тривалості життя в поєднанні зі зменшенням частки населення працездатного віку є постійними тенденціями, які, як очікується, збережуться. З іншого боку, частка людей працездатного віку в глобальних потоках мігрантів вища, ніж у загальній чисельності населення світу, і цей розрив буде збільшуватися протягом наступних десятиліть. Такі мігранти мають хороші можливості для задоволення попиту на робочу силу, що виникає внаслідок одночасного старіння та скорочення населення в країнах призначення [2].

Міграційні переміщення у світовому масштабі зазвичай здійснюються з менш розвинених до більш економічно розвинених країн. Відповідно зростання інтенсивності міграцій дозволяє задовольнити потенційно зростаючий попит на робочу силу мігрантів у всьому світі і кінець кінцем призводить до зростання світового ВВП.

James H. Johnson пропонує вважати міграційним дивідендом таку ситуацію, коли дохід домогосподарства іммігрантів із певної спільноти походження перевищує дохід домогосподарства типового місцевого жителя [3]. В своєму дослідженні на прикладі штату Північної Кароліни він відмічає, що приплив високоосвічених, порівняно багатих людей змінив ландшафт штату. Найприголомшливішим прикладом того, як міграція змінила штат, на думку дослідника, є місто Дарем, яке колись було важливим центром виробництва тютюну та текстилю, але занепало в кінці XX ст. Нині ж Дарем перетворюється на шикарний міський пейзаж зі стильними бістро та блискучими багатоповерхівками. Нещодавні переселенці до Дарема з Нью-Йорка, Бостона та Сан-Дієго мали скоригований валовий дохід на душу населення на 30–55 тис. доларів США вищий, ніж типова родина Дарема. Приплив готівки від цієї динамічної групи людей з вищим доходом значною мірою сприяв трансформації центру Дарема. Міграційні дивіденди стимулювали розвиток підприємницької та

креативної економіки та дозволили місту перетворити свій мертвий комерційний центр на одне з найбільш затребуваних місць для життя у США.

Але цей міграційний дивіденд має й недоліки. Оскільки новоприбулі стікаються до Дарема, вони витісняють багатьох давніх мешканців міста. Багато з них є державними службовцями – вчителями, пожежними, поліцейськими – які більше не можуть дозволити собі жити в тому самому місті, в якому вони працюють, через збільшення вартості оренди жила. Дедалі частіше державних службовців Дарема та робітників з нижчою оплатою праці позбавляють житла та залишають бездомними.

Відповідь, на думку James H. Johnson, полягає в тому, щоб розробити інтегративну стратегію, яка б одночасно відзначала і використовувала дивіденди Дарема від міграції та врівноважувала їх більш інклюзивним і справедливим розвитком. Відродження Дарема дослідник пропонує вважати успішним лише тоді, коли місто забезпечить спільне процвітання, яке принесе користь усім [4].

На думку фахівців Інституту міграційної політики (Migration Policy Institute, м. Вашингтон) добре керована імміграція може стати надприбутком для місцевої економіки, створюючи робочі місця та стимулюючи зростання, сприяючи інноваціям і приносячи нові доходи. Але ці переваги не є ані автоматичними, ані накопичуються рівномірно. Висококваліфіковані та підприємницькі мігранти, як правило, стікаються до певних географічних «магнітів» — таких як мегаполіси, фінансові центри чи технологічні кластери — тоді як іншим регіонам може бути важко залучити й утримати як місцевих, так і іноземних працівників [5].

Британські аналітики, автори доповіді Migration Dividend Fund [6] зазначають, що просторова нерівність у Великій Британії сприяла зростанню поляризації політичних поглядів, особливо гострої, коли мова йде про імміграцію, і її найлегше зрозуміти в контексті референдуму щодо Brexit. Мешканці великих міст переважно голосували за те, щоб залишитися в ЄС, тоді як жителі менших міст та прибережних районів зазвичай голосували за вихід. Опозиція імміграції була центральною частиною кампанії та великим стимулом для багатьох прихильників виходу. Ця опозиція часто тісно пов'язана з економічними обставинами, а не з місцевим рівнем імміграції. Проте скорочення імміграції не вирішить проблеми, що лежать в основі цієї нерівності. Насправді в багатьох випадках це може погіршити ситуацію [7].

Щодо дивідендів країни (суспільства) від еміграції, то у зарубіжній науковій літературі згадки про них знайти не вдалося, а вітчизняні науковці у своїх дослідженнях акцентують увагу на фінансових вигодах від грошових переказів мігрантів. Так, Л. Сенів у своїй роботі досліджує міграційні «дивіденди» як одне з джерел інвестиційного потенціалу населення України [8].

На наш погляд міграційні дивіденди слід розглядати як в контексті імміграції, так і еміграції. Так, до імміграційних дивідендів слід віднести:

- компенсацію (повну або часткову) втрат від природного руху населення;
- покращення співвідношення між віковими контингентами, які є переважно виробниками матеріальних благ та послуг, та тими, які зазвичай є бенефіціарами системи соціального захисту;

- соціальний та інвестиційний капітал іммігрантів (як іноземців, так і поверненців).

Основними еміграційними дивідендами є:

- залучення грошових переказів мігрантів у вітчизняну економіку;
- підвищення впливовості країни у світі завдяки діяльності національних діаспор.

Література:

1. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с.

2. The ‘immigration dividend’ in a world of demographic turbulence. Mixed Migration Centre. [Electronic resource] <https://mixedmigration.org/articles/the-immigration-dividend-in-a-world-of-demographic-turbulence/>

4. Institute Insights: Migration Dividends: From Driving Economic Development to Creating Equitable Gains. Kenan Institute of Private Enterprise [Electronic resource] <https://kenaninstitute.unc.edu/news-media/institute-insights-migration-dividends-from-driving-economic-development-to-creating-equitable-gains/>

5. Institute Insights: Migration Dividends: From Driving Economic Development to Creating Equitable Gains. Kenan Institute of Private Enterprise [Electronic resource] <https://kenaninstitute.unc.edu/news-media/institute-insights-migration-dividends-from-driving-economic-development-to-creating-equitable-gains/>

6. Migration’s Local Dividends. How cities and regions can make the most of immigration. Migration Policy Institute. [Electronic resource] https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/TCM_Cities_Council_Statement_FINALWEB.pdf

7. Migration Dividend Fund. A Global Future Report July 2019. NOUS Think Tank [Electronic resource] https://nousthinktank.wpengine.com/wp-content/uploads/2022/09/NOUS_TheMigrationDividendFund_compressed.pdf

8. The Migration Dividend Fund. NOUS Think Tank [Electronic resource] <https://nousthinktank.com/reports/the-migration-dividend-fund/>

9. Сенів Л.А. Міграційні «дивіденди» як джерело інвестиційного потенціалу населення // *Глобальні та національні проблеми економіки*. Електронне наукове фахове видання. – Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. - №17, 2017. <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/122.pdf>